

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Александър Асенов Воденичаров

по конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”
във Варненския свободен университет по
професионално направление 3.6 ПРАВО (Конституционно право),
обявен за обявен за нуждите на Юридическия факултет, в ДВ, бр.
103 от 23 декември 2011 г.

Единствен кандидат е главен асистент
д-р Емилия Любомирова Сидерова

В конкурса за заемане на академичната длъжност „доцент”
във Варненския свободен университет по професионално
направление 3.6 ПРАВО (Конституционно право), обявен за нуждите
на Юридическия факултет, участва само един кандидат – гл.ас. д-р
по право Емилия Любомирова Сидерова. Документите са
представени в срок и в съответствие с изискванията на Закона за
развитието на академичния състав в Република България
(ЗРАСРБ), Правилника за прилагането на ЗРАСРБ и Инструкция №
6 към Наредба № 3 за академичния състав на ВСУ „Черноризец
Храбър”.

**1. За преподавателската и научно-изследователската
дейност на кандидата за заемане на академичната длъжност
„доцент”.**

Гл.ас. д-р Емилия Сидерова е завършила висше юридическо
образование в Юридическия факултет на ВСУ „Черноризец Храбър”

през 2000 г. с отличен успех – 5,51 от курса на обучение и 6,00 от държавните изпити, за което е получила грамота от Ректора на университета. Непосредствено след дипломирането си е избрана за хоноруван асистент по Конституционно право (29.05. – 06.11.2001 г.). От последната дата е асистент на щат след проведен конкурс. След атестиране през 2006 г. е старши асистент по същата дисциплина, а понастоящем е главен асистент от 2 март 2011 г. Образователната и научна степен „доктор по право” е придобила през м. октомври 2010 г. след успешна защита на дисертационен труд на тема „Президентът в законодателния процес (за правото на Президента на Република България по чл. 101 от Конституцията да връща за повторно обсъждане приети от Народното събрание закони” (Диплома № 34986/07.02.2011 г. на ВАК).

В периода 2001-2010 г. кандидатът е провеждал семинарните занятия по задължителната дисциплина „Конституционно право” в специалностите „Право”, „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред”, „Защита на националната сигурност”, „Криминалистика”. От учебната 2011-2012 г. са й възложени да води лекции по дисциплините „Конституционно право”, „Устройство на съдебната власт”, „Учение за държавата” в посочените специалности, както и „Основи на правото” в специалност „Психология”.

Допълнителни ангажименти в професионалната област са участието на д-р Сидерова като член на ръководството на Правната клиника, учредена към ВСУ, член е на Съюза на учените – Варна, била е съдебен заседател към Окръжен съд – Варна (2003-2007 г.), а от септември е вписана като адвокат във Варненската адвокатска колегия.

10-годишната преподавателска дейност, участието в научни конференции, публикациите и практическата реализация на правозащитната дейност, дават основание на заключението ми, че съзнателно, последователно и систематично д-р Сидерова е търсила баланс между трите направления на професионалната си реализация – научна, научно-приложна и педагогическа. Това може да бъде оценено като съществена предпоставка за бъдещо научно-преподавателско развитие.

2. В съответствие с изискванията на чл. 24, ал. 1, т. 3 от ЗРАСРБ гл.ас. д-р Емилия Любомирова Сидерова е представила **общ списък на своите публикации**. В списъка са посочени научните трудове след защитата на докторската дисертация, с които кандидатът участва в конкурса и е представил за рецензиране. Те са, съгласно приложената справка за научните приноси и представеното резюме, част от монографичния труд „Президентът като неутрална власт” с обем 180 стр.; една статия „Президентът – гарант за спазването на Конституцията, наред и независимо от Конституционния съд” с обем 13 стр. и учебно помагало „Устройство на съдебната власт” с обем на монографичен труд от 147 стр.

Представеният набор от публикувани научни трудове дава достатъчно основание за участие на кандидата в конкурса и за оценка на научните му приноси. Те са свързани с хабилитацията на д-р Сидерова и се коментират в настоящата рецензия.

3. Оценка на научните трудове и приносите на кандидата.

Монографията „Президентът като неутрална власт” очертава профила на научните интереси на кандидата – проблемите на президентската институция при спецификата на формата на държавно управление на България на република с парламентарно управление с пряко избран президент. Видимо е значителното разширяване на предметното поле на научния анализ от гледна точка на правомощията на българския президент като неутрална власт, което обогатява съдържателно защитената докторска дисертация. Включени са всички негови конституционни правомощия, а не само президентското право на отлагателно вето, която част от монографията не е предмет на рецензиране. Разгледани са конституционните възможности на президента във взаимодействие с правомощията на останалите държавни органи и власти, както и като негови самостоятелни възможности за действие.

Проследено е развитието на идеята за „неутралната власт” на президента в парламентарната република, като е подчертана българската конституционна особеност – президентът да бъде пряко избран от народа, а не от парламента, както е при класическите парламентарни режими. Във връзка с това новост е направения обстоен анализ на всички конституционни проекти (16 на брой) за приемане на Конституцията на Република България от 1991 г. при определяне на мястото и ролята на държавния глава и възприемането на модел за формата на държавно управление.

В монографията д-р Емилия Сидерова поставя на анализ и оценка конституционните правомощия на президента, които го утвърждават като неутрална власт. Специално внимание е отделено на три групи правомощия на президента, които според

автора най-пълно илюстрират неутралната му власт при поддържане на конституционното равновесие и сами по себе си изключват партийно-политическа пристрастност. Това са правомощията в областта на националната сигурност и отбрана, в областта на външната политика на страната и правото на отлагателно вето на президента.

Разгърнати са първите две групи правомощия, чрез които президентът действа в условията на т.нар. споделена компетентност, т.е. едновременно със законодателната и изпълнителната власт. Съпоставени са конституционните възможности на президента като Върховен главнокомандващ на Въоръжените сили и представляващ Република България в международните отношения, и като възглавяващ Консултативния съвет за национална сигурност да участва паралелно с Народното събрание и Министерския съвет и да съдейства за постигане на взаимно съгласуване на различните позиции и гледни точки при вземането на решения по отношение на националната сигурност и отбрана, и външната политика на страната. Акцентирано е върху предоставената от Конституцията възможност на президента да изразява и отстоява своята лична позиция по водената от парламента и правителството политика чрез правото му да отправя обръщания към Народното събрание и нацията, чрез правото му да сезира Конституционния съд. Аналитично са разгледани конституционните правомощия на президента да встъпва във функциите на Народното събрание в случаите по чл. 100, ал. 5 от Конституцията. Задълбочено са изследвани конкретните му правомощия по отношение на външната политика, подкрепени с примери от практиката и решения на Конституционния съд.

В резултат на извършения анализ са направени изводи, че характеристиката на президентската власт като неутрална има много силно потвърждение в областта на националната сигурност и отбрана, и външната политика, която дава възможност не само за взаимодействие с Народното събрание и Министерския съвет, но може и да възпира.

Изследванията на кандидата са базирани на богат емпиричен материал и сравнителен анализ. Хронологично авторът е имал възможност да включи към обобщената практика по приложението на указите по чл. 101 от Конституцията и последният – четвърти пълен 5-годишен мандат на президента Георги Първанов, както и юриспруденцията на Конституционния съд относно контрола за противоконституционност на върнатите от президента закони. По този начин са потвърдени правно-логичните изводи за ефективността на президентското вето и за значението на това правомощие като своеобразен предварителен контрол за конституционност на законите. Допълването със следващия мандат на президента е дало възможност за сравнение с предходните три президентски мандата и е подсилило тежестта на подкрепяната от автора теза, че не е достатъчно често използвано това силно президентско правомощие от тримата президенти – за 20 години правото на вето е упражнено 67 пъти, от които в 40 случая върнатият закон е приет повторно, а в 27 – не е приет повторно, с което президентското вето се счита за съобразено.

Висока оценка като обогатяване на научното знание заслужават приложенията № 1 и № 2, в които е систематизиран и класифициран съобразно методически добре намерени критерии целият 20-годишен период от приемането на Конституцията от 1991 г. до сега по приложението на президентското вето. Без да се

подценяват общотеоретичните съждения, изрично подчертавам прагматичното значение на така систематизирания емпиричен материал – фактологията, реално случилата се казуистика в практиката по приложението на чл. 101 от Конституцията и по-нататъшната съдба на върнатите след преодоляно или непреодоляно вето на президента.

Имах възможността да бъда член на Специализирания научен съвет по правни науки при ВАК при защитата на дисертационния труд на д-р Емилия Сидерова и съм удовлетворен при прочита сега на допълнения и по-широк поглед на автора върху изявата на президента като неутрална власт. Намирам, че монографията има характер на **цялостно комплексно научно изследване**.

Към труда могат да се направят следните бележки и препоръки:

Същинските приноси на автора са в изследването на президентските правомощия като олицетворение на „неутралната власт” и по-конкретно правомощията на президента при т.нар. споделена компетентност в областта на националната сигурност и отбрана, и в областта на външната политика на страната. Допълнен е анализа на президентското вето с четвъртия пълен мандат на президента Георги Първанов, което дава възможност за проверка на тенденцията за приемане или отхвърляне на върнат от президента закон, има ли промяна в темпото при налагането на вето и т.н. Това е допринесло за потвърждаването на изводите и предложенията за нормативни промени в дисертационния труд, които да предотвратят допусканията нарушения при прегласуване на върнат закон в Народното събрание. Във връзка с това би било добре да се разработят по-широко конституционните възможности на президента като се включат и по-второстепенни негови

правомощия, които изразяват ролята му на неутрална власт. При едно бъдещо изследване би следвало да се включат и другите правомощия на президента с повече източници и със сравнителен анализ на други системи и модели.

Направените препоръки ни най-малко не омаловажават високата научна оценка на труда на д-р Сидерова и неговите безспорни достойнства.

В хода на българската политическа дискусия за модела на държавно управление, клонят застъпниците на смесена форма на държавно управление (както във Франция). Но от изследването на д-р Сидерова за развитието на парламентарната република с пряко избран президент и предоставените на българския президент от Конституцията възможности за намесата му при конфликти между трите власти и кризи в управлението се доказва, че има перспектива и развитие в избрания модел.

Статията **„Президентът – гарант за спазването на Конституцията, наред и независимо от Конституционния съд”** коментира конституционните възможности на Президента и на Конституционния съд при осъществяване на контрола за конституционносъобразност на приетите от Народно събрание закони. Тя съдържа приносни моменти и оригиналност при съпоставката на правомощията на тези два държавни органи, стоящи извън трите власти, да осигуряват върховенството на Конституцията. Отчетени са различията (начален момент, допустимост за самосезиране, правни аргументи и правни последици) при упражняването им. Авторът обосновава изводът, че възможен елемент от президентското вето е осъществяването от държавния глава на превантивен контрол за конституционност на

законите, наред и независимо от същинския последващ контрол за конституционност на законите, извършван от Конституционния съд.

Статията поднася допълнителна аргументация и прецизира изследователките тези на д-р Сидерова, залегнали в хабилитационния труд.

Монографията **„Устройство на съдебната власт”** е в обем от 147 страници и е организирана в увод, три глави и едно таблично приложение, както и списък на нормативните актове и използваната литература. Определена е от автора като учебно помагало по едноименната водена от него дисциплина в помощ при подготовката на студентите от специалностите „Право” и „Противодействие на престъпността и опазване на обществения ред”. Написването му се основава на 10-годишната преподавателска и научно-изследователска практика на д-р Сидерова в областта на Конституционното право и е провокиран от необходимостта за актуализиране на литературата по този проблем с оглед на често променящата се нормативна база и дискусиите за ефективността на съдебната власт и критичните оценки на Европейския съюз.

В съдържателно отношение, в глава първа от рецензирания труд, се разглежда определеното от Конституцията място на съдебната власт в контекста на разделението и баланса на властите. Въпреки изискването за по-висока степен за независимост на съдебната власт, което произтича от особената и роля, авторът подчертава, че то не е отрицание на взаимодействието и с останалите власти и държавни органи и дори противоречи на конституционния модел на управление. Тази теза е илюстрирана с конкретните взаимозависимости на съдебната власт със законодателната и изпълнителната власт, от една страна и от друга

– с Президента и Конституционния съд. Отчетени са причините и са анализирани конституционните промени в глава „Съдебна власт” във връзка с необходимостта от намирането на баланс и взаимно възпиране на властите. Изведени са основните принципи на организация и дейност на съдебната власт, регламентирани в Конституцията и Закона за съдебната власт, както в специалните процесуални закони. Акцентирано е върху разграничаването на Конституционния съд от органите на съдебната власт, една често допускана грешка от студентите.

В глава втора авторът разглежда системата и структурата на съдебната власт. Детайлно и онагледено със схеми са разработени органите на съдебната власт – съд, прокуратура и следствие, техните видове, характеристика, компетенции и ръководство. Включен в изследването е и ръководният орган на съдебната власт – Висшият съдебен съвет и новият независим орган, създаден с промените на Конституцията от 2007 г. – Инспекторат към Висшия съдебен съвет.

Глава трета е посветена на правния статут на магистратите – назначаване и освобождаване, атестиране и несменяемост, права и задължения, дисциплинарна отговорност. Във връзка с това е отделено място и на Националния институт на правосъдието, при който се провежда обучението и професионалната квалификация на магистратите. Предмет на изследване е също така правния статут на държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията. Внимание е отделено и на администрацията на органите на съдебната власт.

Научните приноси, съдържащи се в представения труд имат основно теоретичен характер. На места се поставят някои все още неразработени научни проблеми като например, мястото на

държавните съдебни изпълнители и съдиите по вписванията в съдебната власт, което представлява първата особено важна крачка към тяхното задълбочено и всестранно изследване.

Съществен научен принос е Приложение 1 в рецензирания труд – представянето в сравнителен план на органа на контрол за конституционност, органа на управление на съдебната власт и видовете специализирани съдилища в държавите-членки на Европейския съюз.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Предвид изпълнението на всички изисквания, предвидени в чл. 24, ал. 1 от ЗРАСРБ и цялостната оценка на посочените по-горе приноси в представените за рецензиране трудове, както и на научно-изследователската и преподавателска дейност на кандидата за заемане на академичната длъжност „доцент” във ВСУ „Черноризец Храбър” и на основание на разпоредбата на чл. 26, ал. 2 от същия закон **категорично и убедено давам положително заключение за избор на д-р Емилия Сидерова за доцент по професионално направление 3.6 ПРАВО (Конституционно право)**. Положителната оценка ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да гласуват положително за това решение.

20 април 2012 г.

РЕЦЕНЗЕНТ :

проф. д-р Александър Воденичаров